 DOI:10.34855/elagartuu2026.4-5

УДК: 372.878

Дуйшеналиев Ж. С.,
КР Агартуу министрлигине караштуу Педагогикалык кызматкерлердин квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо республикалык институту

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА МУЗЫКАЛЫК БИЛИМ БЕРҮҮ АРКЫЛУУ ФУНКЦИОНАЛДЫК САБАТТУУЛУКТУ ӨНҮКТҮРҮҮ: ЭЛ АРАЛЫК ТАЖРЫЙБА ЖАНА 12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ТАЛАПТАРЫ

Дуйшеналиев Ж. С.,
Республиканский институт повышения квалификации и переподготовки педагогических работников при Министерстве просвещения КР

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ТРЕБОВАНИЯ 12-ЛЕТНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Duishenaliev J. S.,
Republican Institute for Advanced Training and Retraining of Teachers under the Ministry of Education of the Kyrgyz Republic

DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY THROUGH MUSIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND THE REQUIREMENTS OF THE 12-YEAR EDUCATION SYSTEM

Аннотация: Макалада 12 жылдык билим берүү системасынын алкагында башталгыч класстарда «Музыка» предметин окутуунун эл аралык тажрыйбасы жана анын окуучулардын функционалдык сабаттуулугун калыптандыруудагы ролу талданат. Изилдөөдө Финляндия, Сингапур, Канада, Улуу Британия жана Түштүк Корея сыяктуу өлкөлөрдүн музыкалык билим берүү жаатындагы алдыңкы тажрыйбалары каралып, музыканы окутууну негизги компетенциялар, сынчыл ой жүгүртүү, чыгармачылык, коммуникация жана өмүр бою билим алуу көндүмдөрү менен интеграциялоонун өзгөчөлүктөрү аныкталат. Макалада музыкалык билим берүү аркылуу функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүүгө багытталган натыйжалуу педагогикалык стратегиялар жана инновациялык окутуу ыкмалары талдоого алынган. Изилдөөнүн жыйынтыктары көрсөткөндөй, өнүккөн өлкөлөрдүн заманбап музыкалык окуу программаларында компетенттүүлүккө негизделген мамилеге, предметтер аралык интеграцияга, санариптик технологияларды колдонууга жана окуучуга багытталган окутуу усулдарына өзгөчө көңүл бурулат. Ошондой эле 12 жылдык билим берүү реформасынын шартында башталгыч мектептерде музыкалык билим берүүнүн мазмунун өркүндөтүү жана функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүү боюнча илимий-методикалык сунуштар берилет.
Түйүндүү сөздөр: *музыкалык билим берүү, башталгыч мектеп, 12 жылдык билим берүү, функционалдык сабаттуулук, эл аралык тажрыйба, компетенттүүлүккө негизделген окутуу, чыгармачылык, билим берүү инновациялары, окуу программасы, музыкалык тарбия.*
Аннотация. В статье рассматривается международный опыт преподавания предмета «Музыка» в начальных классах в условиях 12-летней системы образования и анализируется его роль в развитии функциональной грамотности учащихся. В исследовании изучаются образовательные подходы, применяемые в таких странах, как Финляндия, Сингапур, Канада, Великобритания и Южная Корея, с акцентом на интеграцию музыкального образования с ключевыми компетенциями, критическим мышлением, творческими способностями, коммуникативными навыками и умением обучаться на протяжении всей жизни. В статье определены эффективные педагогические стратегии, способствующие формированию функциональной грамотности средствами музыкального образования. Результаты исследования показывают, что в современных музыкальных образовательных программах развитых стран особое внимание уделяется компетентностному подходу, межпредметной интеграции, использованию цифровых технологий и личностно-ориентированным методам обучения. На основе проведённого анализа предложены рекомендации по совершенствованию музыкального образования в начальной школе в контексте перехода к 12-летней системе образования.
Ключевые слова: *музыкальное образование, начальная школа, 12-летнее образование, функциональная грамотность, международный опыт, компетентностный подход, творчество, образовательные инновации, межпредметная интеграция, разработка учебных программ.*
Abstract. The article examines the international experience of teaching the subject "Music" in primary schools within the 12-year education system and analyzes its role in the development of functional literacy of students. The study examines educational approaches applied in countries such as Finland, Singapore, Canada, the United Kingdom, and South Korea, with an emphasis on integrating music education with key competencies, critical thinking, creativity, communication, and lifelong learning skills. The article identifies effective pedagogical strategies that contribute to the formation of functional literacy through music education. According to the results of the study, it is shown that in modern music curricula of developed educational systems, special attention is paid to the development of competence, interdisciplinary integration, digital technologies and personality-oriented methods. Recommendations for improving music education in primary schools in the context of the reform of 12-year education are proposed.

Keywords: *music education, elementary school, 12-year education, functional literacy, international experience, competence-based learning, creativity, educational innovation, curriculum development.*

Киришүү. Заманбап коомдун негизги талабы – билимди турмуштук кырдаалдарда натыйжалуу колдоно алган, өз ара баарлашууга жөндөмдүү, чыгармачыл ой жүгүрткөн жана тез өзгөрүп жаткан чөйрөгө ийкемдүү ыңгайлаша алган инсандарды тарбиялоо болуп саналат. Бул багытта музыкалык билим берүү өзгөчө мааниге ээ. Ал окуучулардын эстетикалык табитин жана көркөм сезимдерин гана өнүктүрбөстөн, алардын когнитивдик, эмоционалдык жана социалдык жөндөмдөрүнүн калыптанышына да өбөлгө түзөт.

Эл аралык изилдөөлөр көрсөткөндөй, музыкалык билим берүү окуучулардын академиялык жетишкендиктерине, сынчыл ой жүгүртүүсүнө, чыгармачылык жөндөмдөрүнө жана маданий аң-сезиминин өнүгүшүнө оң таасирин тийгизет. Айрыкча Финляндия, Сингапур, Канада, Улуу Британия жана Түштүк Корея сыяктуу өлкөлөрдүн билим берүү системаларында музыка окуучулардын негизги компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн натыйжалуу каражаты катары кеңири колдонулуп келет [1]. Бул тажрыйба музыкалык билим берүүнүн башталгыч класстардын окуучуларынын функционалдык сабаттуулугун калыптандыруудагы мүмкүнчүлүктөрүн тереңирээк түшүнүүгө шарт түзөт.

Изилдөөнүн максаты. Изилдөөнүн негизги максаты – 12 жылдык билим берүү системасынын шартында башталгыч класстарда «Музыка» предметин окутуунун эл аралык тажрыйбасын талдоо жана анын окуучулардын функционалдык сабаттуулугун өнүктүрүүдөгү ролун аныктоо.

Мазмуну. Музыкалык билим берүүнүн функционалдык сабаттуулукту калыптандыруудагы теориялык негиздери. ЮНЕСКО (Бириккен Улуттар Уюмунун Билим берүү, илим жана маданият боюнча уюму) жана ОЭСР (Экономикалык кызматташтык жана өнүктүрүү уюму) сыяктуу эл аралык билим берүү уюмдарынын маалыматы боюнча, «...функционалдык сабаттуулук окуу жана жазуунун салттуу көндүмдөрү менен гана чектелбестен, сынчыл ой жүгүртүү, коммуникация, чыгармачылык, кызматташуу жана көйгөйлөрдү чечүү жөндөмдөрүн да камтыйт...» [2, 191-б.]. Музыкалык билим берүү музыкалык чыгармаларды угуу, аткаруу, жаратуу жана талдоо аркылуу бул көндүмдөрдү өнүктүрүүдө маанилүү роль ойнойт. Беннетт Раймер менен Дэвид Эллиотттун пикири боюнча, «...музыканы окутуу – бул көркөм көндүмдөрдү гана үйрөтүү эмес, инсандын интеллектуалдык жана жеке өнүгүүсүн камсыз кылган комплекстүү билим берүү процесси...» [3, 8-б.].

Заманбап музыкалык билим берүүдө компетенттүүлүккө негизделген мамиле төмөнкү багыттарды камтыйт:

- чыгармачыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү;
- коммуникациялык көндүмдөрдү калыптандыруу;
- эмоционалдык интеллектти өнүктүрүү;
- командада иштөө жана кызматташуу жөндөмдөрүн өркүндөтүү;
- маданий сабаттуулукту жогорулатуу;
- алынган билимдерди турмуштук кырдаалдарда колдоно билүү.

Демек, аталган багыттардын бардыгы окуучулардын функционалдык сабаттуулугун калыптандырууга түздөн-түз өбөлгө түзөт.

Финляндиядагы музыкалык билим берүү боюнча эл аралык тажрыйба. Финляндиянын билим берүү концепциясына ылайык, музыкалык билим берүү көркөм өнөр чеберчилигин өнүктүрүү менен гана чектелбестен, чыгармачылыкты, өзүн-өзү билдирүүнү жана социалдык өз ара аракеттенүүнү өнүктүрүүгө багытталган.

Финляндиянын башталгыч мектептеринде окуучулар төмөнкү иш-аракеттерге активдүү катышышат:

- вокалдык аткарууларга;
- музыкалык аспаптарда ойноого;
- импровизациялык ишмердүүлүккө;
- чыгармачылык-композитордук долбоорлорго;
- санариптик музыкалык чыгармаларды жаратууга.

Мындай иш-аракеттер окуучулардын чыгармачылык потенциалын ачууга, өз алдынча ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө жана музыкалык билимди практикалык ишмердүүлүк менен байланыштырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мугалимдер окуучулардын топтук аткарууларга жана чыгармачыл тапшырмаларга катышуусу үчүн биргелешкен окуу чөйрөсүн түзүшү зарыл. Анткени мындай иш-чаралар коммуникациялык көндүмдөрдү, көйгөйлөрдү чечүү жөндөмүн жана жамааттык жыйынтык үчүн жоопкерчиликтүү болууну өнүктүрөт. П. Сальберг сыяктуу изилдөөчүлөр Финляндиянын билим берүү системасы предметтер аралык окууну камтып, музыканы тил искусствосу, математика, тарых жана технологиялар менен интеграциялоого мүмкүндүк берерин белгилешет. Мындай интеграция окуу тажрыйбасын реалдуу жашоо шарттары менен байланыштырып, функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүүгө негиз болот [4, 28-б.].

Сингапурдагы музыкалык билим берүү. Сингапурдун билим берүү системасы XXI кылымдын талаптарына ылайык компетенттүүлүктү калыптандырууга жана өмүр бою билим алуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө басым жасайт. Мында музыкалык билим берүү жалпы инсандын өнүгүүсүнүн маанилүү бөлүгү катары эсептелет. Сингапурдун музыка предметинин окуу планы төрт негизги багытты камтыйт: угуу жана реакция берүү, аткаруу, жаратуу жана музыканы баалоо.

А.Т.Галиахметованын изилдөөсүндө белгиленгендей, «…Сингапурдагы музыка сабактары көбүнчө долбоордук окутууну, биргелешип иштөөнү жана технологияларды интеграциялоону камтыйт. Окуучулар ар кандай музыкалык салттарды изилдөөгө жана музыка аркылуу маданий ар түрдүүлүктү талдоого багытталган…» [5, 186-б.]. Демек, мындай ыкмалар аналитикалык ой жүгүртүүнү, маданий өз ара байланышты жана чыгармачыл көйгөйлөрдү чечүү жөндөмдөрүн өнүктүрүп, функционалдык сабаттуулукту камсыз кылат. Натыйжада окуучулар маалыматты чечмелөөнү, идеяларды билдирүүнү жана кесиптештери менен натыйжалуу кызматташууну үйрөнүшөт.

Музыка аркылуу функционалдык сабаттуулукту өнүктүрүүдө Канаданын тажрыйбасы. Канаданын билим берүү системасы инклюзивдик жана компетенттүүлүккө негизделген окутууга өзгөчө маани берет. Өлкөнүн провинциялык окуу программалары музыкалык билимди коммуникацияны, чыгармачылыкты жана жарандык маданиятты өнүктүрүү максаттары менен айкалыштырат. Канаданын музыка предметинин программасы окуучуларга төмөнкү мүмкүнчүлүктөрдү түзөт: чыгармачыл композиция түзүү, ансамблдик иш-чараларга катышуу, көркөм практиканы талкуулоо жана музыкалык өндүрүштө технологиялык каражаттарды колдонуу.

Канадада музыка сабактарында санариптик технологиялар барган сайын маанилүү роль ойнойт. Окуучулар музыканы түзүү, редакциялоо жана талдоо үчүн атайын программалык камсыздоолорду колдонушат. Бул процесс санариптик сабаттуулукту функционалдык сабаттуулуктун маанилүү компоненти катары бекемдөөгө кызмат кылат. Ошондой эле канадалык ыкма ар кандай музыкалык салттарды жана маданий көз караштарды үйрөтүү аркылуу окуучулардын маданий көп түрдүүлүктү түшүнүүсүн кеңейтүүгө багытталган.

*Улуу Британиядагы музыкалык билим берүү практикасы***.** Улуттук музыкалык окуу программасы музыка менен практикалык ишмердүүлүккө өзгөчө көңүл бурат. Атап айтканда, музыканы аткаруу, композиция түзүү жана сынчыл угуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнү баса белгилейт. «…Улуу Британиянын башталгыч мектептериндеги музыкалык билим берүү төмөнкү багыттарды камтыйт: музыканы түшүнүү, чыгармачыл өзүн-өзү билдирүү, рефлексивдүү ой жүгүртүү жана коммуникациялык жөндөмдөрдү калыптандыруу…» [6, 127-б.].

Мугалимдер көбүнчө изилдөөгө негизделген окутуу стратегияларын колдонушат. Бул ыкмалар окуучуларга музыкалык түшүнүктөрдү өздөштүрүүгө жана көркөм көйгөйлөрдү өз алдынча чечүүгө мүмкүнчүлүк берет. Демек, мындай ыкмалар сынчыл ой жүгүртүүнү жана өз алдынча окууну калыптандырат, бул болсо функционалдык сабаттуулуктун маанилүү компоненти болуп саналат. Мындан тышкары, Улуу Британияда музыкалык билим берүүгө санариптик технологиялар барган сайын кеңири интеграциялануууда. Бул процесс окуучуларга медиа жана маалыматтык сабаттуулукту өздөштүрүүгө өбөлгө түзөт.

Түштүк Кореянын музыкалык билим берүү тажрыйбасы. Түштүк Корея окуу программаларынын катуу стандарттары жана инновациялык окутуу ыкмалары аркылуу билим берүү тармагында олуттуу ийгиликтерге жетишкен. Музыкалык билим берүү чыгармачылыкты жана глобалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүү максатында кеңири интеграцияланган.

DOI:10.34855/elagartuu2026.4-5

В.С.Кондратенко белгилегендей, «…Түштүк Кореянын музыкалык билим берүү системасында төмөнкү багыттарга өзгөчө көңүл бурулат: активдүү катышуу, чыгармачыл өзүн-өзү билдирүү, маданий кабыл алуу жана технологиялык интеграция…» [7, 127-б.].

Окуучулар концерттик иш-чараларга, биргелешкен долбоорлорго жана санариптик музыканы түзүүгө активдүү катышышат. Мындай тажрыйба командада иштөө, баарлашуу жана чөйрөгө ыңгайлашуу жөндөмдөрүн өнүктүрөт. Түштүк Кореянын окуу программасы музыка, тил, коомдук илимдер жана маалыматтык технологиялар ортосундагы предметтер аралык байланыштарды камтыйт. Демек, мындай интеграцияланган окутуу окуучулардын бир контекстте алган билимди башка контекстте колдоно билүү жөндөмүн жогорулатат, бул функционалдык сабаттуулуктун негизги көрсөткүчү болуп саналат.

Эл аралык тажрыйбаны салыштырмалуу талдоо. Эл аралык тажрыйбаны салыштырмалуу талдоо 12 жылдык мектеп системаларында музыкалык билим берүүдө бир нече жалпы тенденцияларды аныктоого мүмкүндүк берет.

№	**Билим берүү өзгөчөлүгү**	**Финляндия**	**Сингапур**	**Канада**	**Улуу Британия**	**Түштүк Корея**
1.	Компетенттүүлүккө негизделген метод	+	+	+	+	+
2.	Окуучуга багытталган окутуу	+	+	+	+	+
3.	Долбоордук иш-чаралар	+	+	+	+	+
4.	Технологияны интеграциялоо	+	+	+	+	+
5.	Чыгармачылыкты өнүктүрүү	+	+	+	+	+
6.	Предметтер аралык байланышта окутуу	+	+	+	+	+
7.	Функционалдык сабаттуулук багыты	+	+	+	+	+

Бул билим берүү системалары музыканы искусство гана эмес, ошондой эле жашоодо зарыл болгон компетенцияларды өнүктүрүүнүн натыйжалуу каражаты катары да таанышат.

12 жылдык билим берүү системасында музыка предметинин мааниси. 12 жылдык билим берүү системасына өтүү — бул окуу программаларын жаңылоону, натыйжада, компетенттүүлүктү жана функционалдуу сабаттуулукту өнүктүрүүгө басым жасоону талап кылат. Эл аралык тажрыйба көрсөткөндөй, натыйжалуу музыкалык билим берүү төмөнкү негиздерге таянышы керек:

- музыкалык билимди практикалык максаттарда колдонууга багыттоо;
- музыкалык чыгармачылыкты жана инновацияларды колдоо;
- музыканы биргелешип окутуу ыкмаларын жайылтуу;
- музыкалык санариптик технологияларды окуу процессине интеграциялоо;
- музыкалык маданий өз ара түшүнүүнү калыптандыруу;
- музыкалык сынчыл жана рефлексивдүү ой жүгүртүүнү өнүктүрүү.

Демек, бул принциптерди ишке ашыруу орто мектептердин башталгыч класстарында музыка предметин окутуунун сапатын кыйла жогорулатып, окуучуларды өмүр бою билим алууга даярдоо мүмкүнчүлүгүн түзөт.

Корутунду. Эл аралык тажрыйбаны талдоо, 12 жылдык билим берүү системасынын алкагында башталгыч класстын окуучуларынын «…функционалдуу сабаттуулугун калыптандырууда музыкалык билим берүүнүн чечүүчү роль ээлегенин далилдейт. Финляндия, Сингапур, Канада, Улуу Британия жана Түштүк Кореядагы билим берүү практикасы компетенттүүлүккө негизделген окутууга, чыгармачылыкка, кызматташтыкка, предметтер аралык интеграцияга жана музыкалык санариптик технологияларды…» [8, 127-б.] колдонууга басым жасайт. Демек, музыкалык билим берүү коммуникациялык көндүмдөрдү, сынчыл ой жүгүртүүнү, көйгөйлөрдү чечүү жөндөмүн, маданий аң-сезимди жана эмоционалдык интеллектти өнүктүрүүгө

DOI:10.34855/elagartuu2026.4-5

маанилүү мүмкүнчүлүктөрдү түзөт. Бул компетенттүүлүктөр функционалдуу сабаттуулуктун негизги компоненттери болуп саналат жана окуучулардын азыркы коомго ийгиликтүү интеграцияланышына шарт түзөт.

Изилдөөбүздүн натыйжалары көрсөткөндөй, функционалдуу сабаттуулукту жогорулатууга багытталган билим берүү реформалары музыканы маанилүү билим берүү ресурсу катары таанышы керек. Эң мыкты эл аралык тажрыйбаларды киргизүү музыкалык билим берүүнүн натыйжалуулугун жогорулатып, башталгыч класстын окуучуларынын комплекстүү өнүгүүсүн камсыз кылууга өбөлгө түзөт.

Адабияттар:

1. Рейтинг стран по уровню и качеству образования staracademy.ru https://staracademy.ru › Блог › Высшее образование 1 июль. 2024 г. — ТОП-10 стран по качеству образования в 2025 году.
2. Корнилова М.А. Формирование функциональной грамотности в начальных классах / М.А. Корнилова // Образовательный альманах. – 2023. – №12 (74).
3. Под редакцией Центрального научно-исследовательского педагогического института. Образовательная летопись Китайской Народной Республики (1949–1982) – [M]. Пекин: Научное издательство образования. –1984: – 8-б.
4. Сальберг П. Финские уроки. История успеха реформ школьного образования в Финляндии / П. Сальберг. – KooB.ru https://www.koob.ru › sahlberg
5. Галиахметова А.Т. Интеграция сингапурских обучающих структур и современных педагогических технологий в образовательной организации. Текст научной статьи по специальности «Науки об образовании» / А.Т. Галиахметова. – Вестник КГЭУ. – №3 (35)
6. Чжу Юйцзян. Изменения в концепции ценностей музыкальной культуры за сто лет и изменения в культурном выборе школьных музыкальных учебных программ / Чжу Юйцзян // Вестник Нанкинской академии искусств. – 2015. – №04. – С. 127
7. Кондратенко В. С. Научная палитра / В. С. Кондратенко // Педагогические наук и история музыкального образования в Республике Корея: электронный научный журнал. (1-я часть) – 2017. – № 4 (18)
8. Трис М. Волкер Музыкальное образование и мультикультурализм: Основы и принципы / Трис М. Волкер. – Тянь Линь, переведено. – Сиань: Издательство Шэньсийского педагогического университета, 2003. – 123-б.